

การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูในทรรศนะของพุทธปรัชญา The Punishment for Rehabilitation in the perspective of Buddhist philosophy

พระมหาวิเชียร สุธีโร

Phramaha Wichian Sudhiro

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author, E-mail: wichian.sing@mcu.ac.th

Received December 13, 2022; Revised October 27, 2023; Accepted: June 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทฤษฎีว่าด้วยวัตถุประสงค์ของการลงโทษในทรรศนะของพุทธปรัชญา โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า พุทธปรัชญาสนับสนุนทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน เหตุผลสนับสนุนก็คือ (1) ทั้งผู้กระทำความผิดและผู้ที่ถูกเป็นเหยื่อต่างก็มีธรรมชาติของพุทธะเหมือนกันที่สามารถพัฒนาตนเป็นคนดีได้ (2) มนุษย์มักจะถูกครอบงำด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลง แต่มนุษย์ก็สามารถลดละกิเลสและพัฒนาตนเองให้เป็นคนดีได้ (3) การใช้ความรุนแรงโดยรัฐไม่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหา แต่การใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ปัญหาจะนำไปสู่การสร้างปัญหาเพิ่มมากขึ้น ดังที่กล่าวไว้ในจกกวัดติสฺสวรา (4) การลงโทษในพระวินัยของสงฆ์ไม่มีการลงโทษทางร่างกาย แต่เน้นการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขและให้การศึกษาแก่ผู้กระทำความผิด และ (5) พุทธปรัชญามีแนวความคิดการแก้ไขฟื้นฟูมาตลอดต่อเนื่อง ดังที่ปรากฏในอังคุลิมาสสูตร ซึ่งข้อเสนอของพุทธปรัชญาดังกล่าวนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อปรับปรุงระบบการลงโทษและระบบยุติธรรมของประเทศไทย ที่ควรให้ความสำคัญกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มากกว่าความยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทนมากขึ้น

คำสำคัญ: การลงโทษ; การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู; พุทธปรัชญา

Abstract

This article aims to study the theory of the purpose of punishment in the perspective of Buddhist philosophy with the study method from related documents and research. The study results found that Buddhist philosophy supports the theory of punishment for rehabilitation rather than the theory of punishment for retribution. The supporting reasons are (1) Both perpetrators and victims share the exact Buddha nature that can develop themselves to be good people. (2) Greed, anger, and delusion often dominate humans. But humans can reduce their desires and set

themselves to be good people. (3) The use of violence by the state cannot lead to solving the problem. However, using violence to solve problems will only create more problems, as mentioned in the Chakkawatti Sutta. (4) Punishment in the Sangha's Vinaya does not have physical punishment. But the Sangha's Vinaya emphasizes punishment to improve and provide education to offenders. And (5) Buddhist philosophy has the concept of rehabilitating serial killers, as shown in Angulimala Sutta. This suggestion of Buddhist philosophy can be applied to improve Thailand's punishment and justice system, which should give importance to restorative justice rather than retributive justice.

Keywords: Punishment; Punishment for Rehabilitation; Buddhist Philosophy

บทนำ

การลงโทษ (Punishment) เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรมที่มีผลบังคับปฏิบัติต่อผู้ที่ได้รับการพิจารณาแล้วว่ากระทำความผิดจริงตามคำพิพากษาของศาล การลงโทษเกี่ยวข้องกับแนวคิดความยุติธรรมเพราะการลงโทษเป็นผลที่บุคคลสมควรได้รับจากการกระทำความผิด วิธีการลงโทษแต่ละสังคมมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ หลักศาสนา และกฎหมายของแต่ละสังคม โดยทั่วไปการลงโทษตามกฎหมายมี 3 ประเภท คือ 1. โทษทางอาญา 2. โทษทางแพ่ง และ 3. โทษทางปกครอง ซึ่งมีความแตกต่างกันคือ 1) โทษทางอาญาเกิดจากการกระทำความผิดต่อส่วนรวมซึ่งส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและประชาชน รัฐจึงกำหนดโทษไว้สำหรับลงโทษผู้กระทำความผิดประเภทนี้ โดยโทษทางอาญามี 5 อย่าง คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน 2) โทษทางแพ่งเกิดจากการกระทำความผิดทางแพ่ง คือมีการทำให้บุคคลอื่นเกิดความเสียหายทางใดทางหนึ่ง เช่น เสียหายทางร่างกาย ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิของบุคคลนั้น ผู้กระทำความผิดจึงต้องชดเชยค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนเป็นตัวเงิน และ 3) โทษทางปกครองคือการลงโทษผู้กระทำความผิดที่ฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมาย หรือไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องกระทำ แต่ยังไม่ร้ายแรงถึงระดับความผิดทางอาญาที่ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม (คณะวิชาการ, 2566) การลงโทษเป็นสิ่งที่มาตั้งแต่สมัยโบราณ จึงเป็นเรื่องที่นักปรัชญาและนักอาชญาวิทยาให้ความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ ประเด็นปัญหานักปรัชญาและนักอาชญาวิทยาให้ความสนใจก็คือ ทำไมเราจึงลงโทษผู้กระทำความผิด หรือเราลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อวัตถุประสงค์อะไร สำหรับประเด็นปัญหานักปรัชญาและนักอาชญาวิทยามีแนวความคิดทฤษฎีที่แตกต่างกัน โดยสามารถประมวลสรุปได้เป็น 4 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีที่หนึ่งเห็นว่าเราควรลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution) ทฤษฎีที่สองเห็นว่าเราควรลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) ทฤษฎีที่สามเห็นว่าเราควรลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อตัดโอกาสการกระทำความผิด (Incapacitation) และทฤษฎีที่สี่เห็นว่าเราควรลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) (Matthew C. Altman, 2021)

เมื่อมองในทัศนะของพุทธปรัชญา พุทธปรัชญาเป็นระบบความคิดที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาและการแก้ไขปัญหาระบบความทุกข์และความดับทุกข์ ทั้งความทุกข์และความดับทุกข์ระดับ

ปัจเจกบุคคลและระดับสังคม ทุกข์ทั้งสองระดับนี้มีความเกี่ยวข้องเป็นเหตุปัจจัยแก่กันและกัน ดังจะเห็นได้จากพุทธพจน์ในจกกวัตติสูตรที่แสดงให้เห็นว่า ปัญหาความยากจนขัดสนหรือปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ปัจเจกบุคคลทำการลักขโมยทรัพย์สินของผู้อื่น ก่ออาชญากรรม และกระทำความผิดศีลธรรมอื่นๆ เพื่อความอยู่รอดของชีวิตตน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการที่ผู้ปกครองรัฐละเลยไม่ทำหน้าที่ของตนในการแบ่งปันปัจจัยขั้นพื้นฐานหรือทรัพยากรที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตแก่พลเมืองในสังคมอย่างเป็นธรรมและเพียงพอต่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 91-104 หน้าที่ 67-75, หาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เมื่อมีเหตุการณ์การลักขโมยและการก่ออาชญากรรมเกิดขึ้นในสังคม ย่อมเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องมีเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการจับกุมและพิจารณาตัดสินลงโทษผู้กระทำความผิด ในการลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นได้มีข้อถกเถียงในวงการนิติปรัชญาว่าเราควรลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อวัตถุประสงค์อะไร หรือ อะไรคือเป้าหมายของการลงโทษ ซึ่งนักปรัชญาและนักอาชญาวิทยาได้ให้คำตอบแตกต่างกันเป็น 4 ทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น คำถามก็คือว่าเมื่อพิจารณาในมุมมองของพุทธปรัชญา พุทธปรัชญาเห็นด้วยหรือสนับสนุนทฤษฎีการลงโทษแบบใดใน 4 ทฤษฎีดังกล่าว หรือทฤษฎีการลงโทษที่ควรจะเป็นในทัศนะของพุทธปรัชญาเป็นอย่างไร เดวิด อาร์ ลอย (David R. Loy) นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา แห่งมหาวิทยาลัยบุงเกียว (Bunkyo University) ประเทศญี่ปุ่น ผู้เขียนบทความเรื่อง “How to Reform a Serial Killer: The Buddhist Approach to Restorative Justice” เสนอว่า พุทธปรัชญาสนับสนุนการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ไม่สนับสนุนการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (David R. Loy, 2000) ผู้เขียนเห็นด้วยกับข้อเสนอของเดวิด อาร์ ลอย ดังนั้น ในบทความนี้ ผู้เขียนจะอภิปรายให้เห็นว่า พุทธปรัชญาสนับสนุนการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู โดยจะพยายามหาเหตุผลและหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาสนับสนุนข้อสรุปดังกล่าวต่อไป

ทฤษฎีว่าด้วยวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

ก่อนที่จะกล่าวถึงทฤษฎีการลงโทษในทัศนะของพุทธปรัชญา จะได้กล่าวถึงข้อถกเถียงเกี่ยวกับทฤษฎีว่าด้วยวัตถุประสงค์ของการลงโทษในวงการปรัชญาเสียก่อน ทั้งนี้ เพื่อเป็นพื้นฐานในการอภิปรายทฤษฎีการลงโทษในทัศนะของพุทธปรัชญาต่อไป ในวงการปรัชญามีทฤษฎีว่าด้วยวัตถุประสงค์ของการลงโทษ 4 ทฤษฎี โดยแต่ละทฤษฎีมีจุดอ่อนและจุดแข็งแตกต่างกัน ดังนี้

(1) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนเป็นผลสืบเนื่องมาจากระบบการเมืองการปกครองศาสนา และระบบสังคมในสมัยโบราณที่ผู้มีอำนาจปกครองจะใช้วิธีการลงโทษเพื่อตอบแทนผู้กระทำความผิดให้ได้รับโทษในลักษณะตาต่อตา ฟันต่อฟัน (An eye for an eye, a tooth for a tooth) โดยการใช้อำนาจที่รุนแรง ทั้งการประหารชีวิตและการลงทัณฑ์ทรมานด้วยรูปแบบต่างๆ เพื่อให้สาสมกับความผิดที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำลงไป และเพื่อให้ผู้กระทำความผิดสำนึกผิดและรู้สึกสำนึกถึงความผิดในการกระทำของตน ทฤษฎีนี้ถือว่าผู้กระทำความผิดมีเจตจำนงเสรี (Free Will) มีความสามารถในการใช้เหตุผล ในการที่จะคิดตัดสินใจ และกระทำความผิดด้วยตนเอง เมื่อตัดสินใจทำสิ่งใดลงไปจึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนอย่างเต็มที่ และเมื่อกระทำความผิดจึงต้องรับผิดชอบต่อความผิดและสมควรได้รับการลงโทษ (Leo Zaibert, 2006)

วัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน มี 2 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อความยุติธรรม และ 2) เพื่อการทดแทนความผิดตามกฎหมาย ส่วนหลักการลงโทษตามแนวคิดการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน มี 3 ประการ คือ 1) ผู้ที่กระทำความผิดเท่านั้นที่จะถูกลงโทษ 1) ผู้กระทำความผิดทุกคนต้องถูกลงโทษโดยไม่มีการข้อยกเว้น และ 3) จำนวนโทษต้องพอเหมาะกับความผิด (Thom Brooks, 2014) การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนความผิดถือได้ว่าเป็นการลงโทษทางอาญาที่มีมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่สมัยโบราณ โดยได้รับอิทธิพลจากอำนาจทางด้านการเมืองการปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม และระบบสังคม ประกอบกับความรู้สึกลึกภายในหรือความต้องการในทางจิตวิทยาของปัจเจกบุคคล ที่ต้องการให้ผู้กระทำความผิดได้รับการตอบแทนด้วยการลงโทษที่สาสมกับความผิดที่ตนได้กระทำให้ (สิทธิกร ศักดิ์แสง, 2559) นอกจากนี้ การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนยังเป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดสารภาพและรู้สึกสำนึกในความผิดที่ได้ก่อ ทั้งนี้ การลงโทษที่ถูกต้องจะต้องประกอบไปด้วยเงื่อนไข 3 ประการ ได้แก่ 1) ต้องเป็นการลงโทษเพื่อมุ่งแก้ไขความเสียหายที่ผู้กระทำความผิดได้ก่อไว้ หรือทดแทนความรู้สึกของผู้เสียหายที่สูญเสียไป เพื่อให้ผู้เสียหายรู้สึกว่าการยุติธรรม การจะละเลยความรู้สึกของผู้เสียหายที่ต้องการการแก้แค้นนั้นอาจยังผลให้ผู้เสียหายตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทั้งญาติมิตร และผู้ใกล้ชิดเสื่อมศรัทธาต่อรัฐ เงื่อนไขประการแรกนี้จึงเป็นไปเพื่อความรู้สึกชอบธรรม 2) ต้องกระทำด้วยความเป็นธรรม (Fairness) กฎหมายจะมีผลคุ้มครองเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมได้ ทุกคนจะต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย บุคคลที่ละเมิดต่อกฎหมายจะต้องถูกดำเนินคดี การลงโทษจึงควรต้องมีความรุนแรงเท่ากับสิ่งที่ผู้กระทำความผิดได้ทำไป ผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับการลงโทษจากรัฐแม้ว่าผู้เสียหายจะอภัยให้ก็ตาม และ 3) การลงโทษจะต้องได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของความผิด ผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับโทษเท่ากับความเสียหายที่ตนได้กระทำ (Thom Brooks, 2021)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนดังกล่าวข้างต้นมีจุดบกพร่องให้วิพากษ์วิจารณ์ได้ จุดสำคัญที่มักมีผู้หยิบยกมาวิจารณ์เห็นจะได้แก่เรื่องต่อไปนี้ คือ 1. การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่สังคมในอนาคต คือไม่ได้พิจารณาว่าการลงโทษนั้นจะมีผลในการป้องกันยับยั้งไม่ให้เกิดการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีกหรือไม่ การลงโทษเพื่อทดแทนมิได้ทำให้เกิดผลอะไรกลับมา 2. การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้คำนึงถึงความจำเป็นของสังคม แต่คำนึงถึงความเหมาะสมของโทษกับความผิดที่กระทำ ดังนั้นเมื่อได้ลงโทษผู้กระทำความผิดตามอัตราโทษแล้วก็ต้องปล่อยตัวออกมาโดยที่ยังอาจเป็นอันตรายต่อสังคมอยู่ หรือเช่นกรณีการตัดมือผู้กระทำความผิดฐานลักทรัพย์ สังคมจะไม่ได้ประโยชน์อะไรจากการลงโทษดังกล่าวนอกจากคนพิการที่สังคมจะต้องเป็นภาระเลี้ยงดูต่อไป และ 3. เป็นการยากที่จะวัดขนาดความรุนแรงของโทษกับความผิดว่ามีความเท่าเทียมกันจริงหรือไม่ เพราะในสภาพความเป็นจริงสังคมยังไม่สามารถมีมาตรการหรือหลักเกณฑ์ใดๆ ที่จะลงโทษให้ได้สัดส่วนกับความผิดอย่างแท้จริงได้ ตัวอย่างเช่นการลักทรัพย์ รัฐจะลงโทษอย่างไรจึงจะสาสม หากจะใช้โทษจำคุกจะต้องจำคุกกี่ปีจึงจะทดแทนกันได้ซึ่งเป็นเรื่องของความรู้สึกทั้งสิ้น จึงยังไม่มีมาตรฐานใดๆ ที่จะวัดได้ว่าทดแทนกันได้ ปัญหาจึงเกิดว่าผู้กระทำความผิดถูกลงโทษอย่างยุติธรรมหรือผู้เสียหายได้รับการตอบแทนที่ยุติธรรมหรือไม่อย่างไร จากเหตุผลดังกล่าวนี้ ประกอบกับสังคมมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นและมีการเชิดชูสิทธิมนุษยชนมากขึ้น ทำให้วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนลดความสำคัญลงไปในปัจจุบัน จะอย่างไรก็ตาม ก็ยังคงมีอยู่

เนื่องจากยังสอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนทั่วไปในการที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษเพื่อทดแทนให้สาสมกัน ตัวอย่างเช่น การวางระเบิดและฆ่าหมู่รวม 93 ศพ ในประเทศนอร์เวย์ มีประชาชนเรียกร้องให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างรุนแรงและนำโทษประหารชีวิตกลับมาใช้

(2) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้ง (Deterrence)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้ง ถือว่า การลงโทษสามารถข่มขวัญและยับยั้งตัวผู้กระทำความผิดที่ได้รับโทษและบุคคลอื่นที่เห็นตัวอย่าง ทำให้เกิดความเกรงกลัวโทษ จนไม่กล้ากระทำความผิดขึ้นอีก การลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้งมีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ 1) เพื่อยับยั้งตัวผู้กระทำความผิดที่ถูกลงโทษไม่ให้กระทำความผิดซ้ำอีก เพราะเกิดความเกรงกลัวในโทษที่ได้รับ อันเป็นเหตุให้ตัดโอกาสที่จะกระทำความผิดซ้ำอีก (Incapacitation) เรียกว่า การข่มขวัญยับยั้งเฉพาะราย (Specific Deterrence) และ 2) เพื่อยับยั้งบุคคลอื่นมิให้กระทำความผิด เนื่องจากได้เห็นผลร้ายของการกระทำความผิดและการได้รับโทษ จนไม่ยอมกระทำความผิดเพราะเกรงกลัวในโทษ เรียกว่า การข่มขวัญยับยั้งโดยทั่วไป (General Deterrence) การลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้งนี้อาจกล่าวได้ในอีกความหมายหนึ่งคือ เป็นการป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นอีกนั่นเอง ซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Caesar Beccaria) อธิบายว่า การลงโทษที่สามารถข่มขวัญยับยั้งผู้กระทำความผิดได้นั้นควรจะต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ (1) การลงโทษต้องทำด้วยความรวดเร็ว (2) ความแน่นอนในการลงโทษ และ (3) ความเคร่งครัดหรือความรุนแรงในการลงโทษ (David M. Kennedy, 2009) โดยความเชื่อที่ว่า การลงโทษด้วยการข่มขวัญยับยั้งจะสามารถป้องกันสังคมได้มีเหตุผลสนับสนุน 3 ประการ คือ 1) ความกลัวโทษ 2) พลังกดดันของสังคม และ 3) การสร้างนิสัย (Thom Brooks, 2021)

วัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้งนี้ เป็นผลมาจากแนวความคิดของสำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิม (Classical School) ที่เชื่อว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้นจากคนไม่เกรงกลัวกฎหมายหรือการบังคับใช้กฎหมายอ่อนแอ ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีเหตุผล และมีเจตจำนงอิสระ (Free Will) ที่จะเลือกหรือไม่เลือกทำอะไรก็ได้ โดยเลือกทำในสิ่งที่ทำให้ตนเองได้รับประโยชน์และพอใจ แต่ไม่เลือกทำสิ่งที่ทำให้เกิดความทุกข์และความเจ็บปวด มนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง การกระทำความผิดจึงเกิดจากการเลือกกระทำของเขาเองเนื่องจากเห็นว่าได้ประโยชน์มากกว่าจึงกล้าเสี่ยงทำผิด การลงโทษจึงควรมีขึ้นเพื่อป้องกันการกระทำความผิด โดยการทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าการกระทำก่อให้เกิดความเจ็บปวดและไม่ก่อให้เกิดผลดีเลย เมื่อมนุษย์ได้รับความเจ็บปวดจากการกระทำความผิดมากกว่าได้รับความพอใจแล้วเขาก็จะหลีกเลี่ยงที่จะกระทำความผิด จะอย่างไรก็ตาม การที่จะทำให้การลงโทษมีผลในการข่มขวัญและยับยั้ง จะต้องทำให้การลงโทษมีความแน่นอน รวดเร็ว เสมอภาค และโทษที่เหมาะสม นั่นคือ รัฐต้องออกกฎหมายกำหนดความผิดและบัญญัติโทษสำหรับความผิดนั้นให้ชัด เปิดเผยต่อสาธารณะ เพื่อป้องกันการกระทำความผิดที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคตและเพื่อควบคุมพฤติกรรม เมื่อมีการกระทำความผิดหรือการฝ่าฝืน ผู้กระทำจะต้องได้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ โดยต้องกระทำอย่างรวดเร็ว เสมอภาค มีมนุษยธรรม และรุนแรงตามความเหมาะสมของโทษที่กำหนด การลงโทษดังกล่าวจะมีประโยชน์ต่อ

สังคม ช่วยลดอาชญากรรมและส่งเสริมให้ผู้คนเคารพปฏิบัติตามกฎหมาย (David M. Kennedy, 2009)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งดังกล่าวข้างต้นมีจุดบกพร่องให้วิพากษ์วิจารณ์ได้ เช่นเดียวกับทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน จุดสำคัญที่มักมีผู้หยิบยกมาวิจารณ์ก็คือ แม้ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งจะมุ่งในการป้องกันอาชญากรรม แต่ก็ปรากฏว่าในประเทศที่มีการลงโทษอย่างเหี้ยมโหดและรุนแรงก็ยังมีอาชญากรรมเกิดขึ้นอยู่ทั่วไป ทำให้เกิดข้อสงสัยว่าการลงโทษจะมีผลในการข่มขู่ยับยั้งการกระทำความผิดได้จริงหรือไม่และแค่นั้นเพียงไร นอกจากนี้ การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งนั้นยังไม่สามารถทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความสามารถที่จะยับยั้งได้ เพียงแต่ทำให้เกิดความเกรงกลัว อาจไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดการยับยั้งได้ เช่น กรณีผู้กระทำความผิดเพราะมีบุคลิกภาพบกพร่องหรือขาดความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพอันจะนำไปสู่การกระทำความผิด ดังนั้น ไม่ว่าจะลงโทษรุนแรงอย่างไรก็เพียงพอทำให้เกิดความเกรงกลัวแต่ไม่เกิดความสามารถที่จะยับยั้ง คือไม่ได้ทำให้เหตุผลกลัดดันไปสู่การกระทำความผิดหมดไป นอกจากนี้ ข้อบกพร่องของวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งอีกประการหนึ่งก็คือ การใช้โทษเป็นเครื่องมือในการยับยั้งนั้นเป็นการยับยั้งที่เกิดจากความเกรงกลัว ไม่ได้เกิดจากจิตใจที่ตั้งงามหรือการยับยั้งจากภายใน อันเนื่องจากการเป็นผู้มีวินัยหรือมีจิตใจที่ไม่คิดจะทำผิดแม้มีโอกาส ซึ่งเป็นเรื่องของ การขัดเกลาทางสังคมและเป็นปัจจัยที่สำคัญในการที่จะป้องกันอาชญากรรม

(3) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิด (Incapacitation)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิดมีหลักการว่าอาชญากรรมย่อมไม่เกิดขึ้นถ้าไม่มีอาชญากรหรืออาชญากรไม่มีโอกาสที่จะกระทำความผิด การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำความผิดมีวัตถุประสงค์ที่คล้ายกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง คือ เพื่อเป็นการป้องกันอาชญากรรม แต่แตกต่างกันตรงที่หลักการของการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งมุ่งให้เกิดความเกรงกลัวไม่กระทำความผิดขึ้นอีก ส่วนการลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิดมุ่งป้องกันการกระทำความผิดซ้ำโดยการทำให้เขาหมดโอกาสที่จะกระทำความผิดขึ้นได้ ซึ่งวิธีการที่จะขจัดผู้กระทำความผิดอาจทำได้โดยการเนรเทศเพื่อป้องกันสังคมจากอาชญากรโดยการกักอาชญากรไปอยู่ที่อื่นเพื่อให้สังคมปลอดภัย (William Spelman, 1994) ตัวอย่างเช่น ประเทศอังกฤษเคยส่งนักโทษไปไว้ที่ออสเตรเลีย หรือโดยการทำลายอวัยวะเพื่อตัดโอกาสผู้กระทำความผิดในการประกอบอาชญากรรม เช่น ตัดมือพวกลักขโมย ทำให้หมดโอกาสลักขโมย หรือการประหารชีวิต

การลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิด มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัย แยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเพื่อตัดโอกาสไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดอีก วิธีการลงโทษที่สนองต่อวัตถุประสงค์นี้ และใช้กันแพร่หลายในปัจจุบันก็คือ การจำคุกโดยการกักผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคมให้สังคมปลอดภัย (William Spelman, 1994)

จะอย่างไรก็ตาม ทฤษฎีการลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิดก็มีจุดบกพร่องให้วิพากษ์วิจารณ์ได้ กล่าวคือ การจำคุกเป็นวิธีที่แยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเป็นการชั่วคราว เพราะการลงโทษจำคุกเพื่อสนองต่อวัตถุประสงค์นี้ไม่ได้เป็นวิธีที่ดีที่สุด เพราะผู้กระทำความผิดยังคงต้องกลับมาอยู่ในสังคมในท้ายที่สุด แม้จะเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิต ซึ่งมักจะมีการลดโทษ และเมื่อ

กลับมาแล้วผู้กระทำความผิดอาจมีความโกรธแค้นสังคมมากยิ่งขึ้น อันเป็นผลต่อเนื่องจากการลงโทษที่เขาได้รับ หรือปรับตัวเข้ากับสังคมยากขึ้น เพราะสังคมไม่ยอมรับเนื่องจากมีตราประทับเป็นคนที่คุก

(4) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูอิงอยู่กับแนวความคิดเรื่องความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) (กรกฎ ทองชะโชค, 2561) มีหลักการว่าการลงโทษควรมีเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดี เพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดกลับมากระทำความผิดซ้ำ รวมทั้งพยายามที่จะช่วยให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมได้ตามปกติ จึงต้องมีการให้การเรียนรู้ การอบรม การฝึกอาชีพ ให้เพียงพอที่เขาจะใช้ในการดำเนินชีวิตได้ รวมทั้งการพยายามช่วยให้ผู้กระทำความผิดไม่รู้สึกรับผิดชอบจากการที่ได้รับการลงโทษไปแล้ว (Craig Russell, 2007)

สำหรับหลักการลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ประกอบด้วยหลักการ 3 ประการ คือ 1) หลักเสียไม่ให้ผู้กระทำความผิดต้องประสบกับสิ่งที่ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของเขา โดยให้ใช้วิธีการลงโทษอย่างอื่นแทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น อันได้แก่ การคุมประพฤติ การกักขังแทนค่าปรับ และการรอกการโทษหรือรอกการกำหนดโทษ 2) การลงโทษต้องเหมาะสมกับการกระทำความผิดเป็นรายบุคคล และ 3) เมื่อผู้กระทำความผิดได้แก้ไขประพฤติตนดีดังเดิมแล้วให้หยุดการลงโทษและให้มีการปรับปรุงการลงโทษระหว่างที่มีการคุมขัง และต้องหาวิธีการช่วยเหลือให้ผู้กระทำความผิดสามารถใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ โดยให้มีอาชีพ มีงานทำ มีรายได้ เลี้ยงตนเองได้ และไม่ตกเป็นภาระของผู้อื่นอันจะทำให้เกิดการรังเกียจ ดังนั้น ในระหว่างที่มีการลงโทษ ควรมีการฝึกอาชีพ ให้ความรู้ในเรื่องที่จำเป็นต้องนำไปใช้ในสังคม เมื่อพ้นโทษไปแล้วจะสามารถเลี้ยงตนเองได้ ไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำ (Bill Keller, 2022)

การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เน้นที่ตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการกระทำความผิด โดยเน้นการศึกษาผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลหรือการจำแนกลักษณะ เพื่อหาสาเหตุการกระทำความผิดและแนวทางแก้ไข ทั้งนี้เพราะสังคมจัดให้มีการลงโทษขึ้นก็เพื่อเปิดโอกาสให้สังคมได้แก้ไขผู้กระทำความผิด (Matthew C. Altman, 2021) ดังนั้น ระยะเวลาของการลงโทษจำคุกขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้กระทำความผิดที่จะแก้ไขตนเอง เช่น ผู้ต้องขังคดีฆ่า อาจได้รับการปล่อยตัวก่อนผู้ต้องขังคดีลักทรัพย์ที่กระทำความผิดซ้ำซาก ถ้าผู้ต้องขังคดีฆ่าสามารถสำนึกผิดและมีพฤติกรรมตามที่สังคมต้องการและมีแนวโน้มว่าจะไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ดังนั้น ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูจึงเป็นทฤษฎีที่ให้โอกาสคนกลับตัว ให้โอกาสแก้ไขปรับปรุงตัวโดยการทำให้คนที่กระทำความผิดไม่ให้อึดอัดรู้สึกไปสู่การกระทำความผิดมากขึ้น โดยการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทำลายคุณลักษณะหรือศักยภาพในการกลับเข้าสู่สังคมของเขา โดยการใช้มาตรการเลี้ยงโทษจำคุก เช่น การรอกการลงอาญาโดยมีการคุมประพฤติ การใช้โทษปรับ และการใช้มาตรการในชุมชนอื่นๆ ทั้งนี้ เพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลกระทบในทางลบในเรือนจำ นอกจากนี้ ยังใช้วิธีการเลี้ยงโทษจำคุกในกรณีที่ได้เข้าปรับโทษในเรือนจำมาระดับหนึ่งแล้วก็ให้อยู่ในเรือนจำให้น้อยที่สุดเพื่อให้ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด โดยใช้วิธีการพักการลงโทษ การลดวันต้องโทษ หรือการทำงานสาธารณะและศูนย์ควบคุม ในขณะที่พวกที่ใช้วิธีการจำคุกในเรือนจำก็ให้การอบรมแก้ไขโดยการฝึกอาชีพ ให้การศึกษา การอบรมทางศีลธรรมและศาสนา การจัดสวัสดิการ การ

ให้การบำบัดแก้ไขเป็นกลุ่มและรายบุคคล ทั้งนี้เพื่อบำบัดแก้ไขสาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำความผิดมีความบกพร่องและเป็นเหตุให้กระทำความผิด (Craig Russell, 2007)

วัตถุประสงค์ในการลงโทษทั้งสี่ข้อข้างต้น ยังเป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่แพร่หลายอยู่ในสังคมปัจจุบัน หากแต่จุดเน้นได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เน้นการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนไปสู่การลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู แต่การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนก็ยังคงปรากฏอยู่ในความคาดหวังของสังคม ซึ่งเห็นได้จากการที่รัฐยังต้องลงโทษเพื่อตอบสนองความรู้สึกของประชาชนในกรณีที่มีอาชญากรรมรุนแรงเกิดขึ้น ในขณะที่เกี่ยวกับการลงโทษยังเป็นการทำให้คนทั่วไปเกิดความเกรงกลัวในการถูกลงโทษ การลงโทษจึงมุ่งเพื่อข่มขวัญยับยั้งเช่นกัน นอกจากนี้การลงโทษโดยการจำคุกยังถือเป็นการลงโทษเพื่อตัดออกจากสังคม ดังนั้น วัตถุประสงค์ในการลงโทษทั้งสี่ข้อจึงยังเป็นวัตถุประสงค์ที่ผสมผสานในการลงโทษอยู่ในปัจจุบัน

ข้อโต้แย้งของพุทธปรัชญาที่มีต่อทฤษฎีการลงโทษ

ในหัวข้อที่ผ่านมา ได้กล่าวถึงทฤษฎีการลงโทษ 4 ทฤษฎี แต่ละทฤษฎีล้วนมีจุดบกพร่องมากน้อยแตกต่างกันไป ส่วนในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงข้อโต้แย้งบางประการของพุทธปรัชญาที่มีต่อทฤษฎีการลงโทษดังกล่าว

เมื่อพิจารณาทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนในทัศนะของพุทธปรัชญา พุทธปรัชญามองว่า การลงโทษมี 2 ประเภท คือ 1) การลงโทษที่กระทำโดยมนุษย์ และ 2) การลงโทษที่กระทำโดยกฎแห่งกรรม การลงโทษที่กระทำโดยกฎแห่งกรรมก็คือการลงโทษที่กฎแห่งกรรมจัดสรรผลดีหรือผลร้ายให้แก่มนุษย์และสรรพสัตว์ตามสัดส่วนแห่งความผิดโดยเสมอภาค ซึ่งเป็นการลงโทษที่เที่ยงตรงและยุติธรรมที่สุด เพราะทุกการกระทำของมนุษย์และสรรพสัตว์นั้นอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ตลอดเวลา กฎนี้ทำงานโดยอัตโนมัติ ในขณะที่การลงโทษที่กระทำโดยมนุษย์นั้นเป็นการลงโทษที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจและการกำหนดโทษโดยบุคคลที่เป็นผู้พิพากษาหรือตุลาการ จึงอาจมีปัญหาในเรื่องความยุติธรรมหรือความเที่ยงธรรมได้ว่าการตัดสินลงโทษเช่นนั้นยุติธรรมหรือไม่ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนวางอยู่บนฐานของการลงโทษตามสัดส่วนของความผิด จึงเป็นการยากที่จะวัดขนาดความรุนแรงของโทษกับความผิดว่ามีความเท่าเทียมกันหรือได้สัดส่วนกันจริงหรือไม่ อาริสโตเติลถือว่า ความยุติธรรมหมายถึงการมอบสิ่งที่คุณควรให้กับพวกเขา ให้ในสิ่งที่แต่ละคนควรได้โดยชอบธรรม (Michael J. Sandel, 2554) แต่ก็มีคำถามว่าโทษแค่ไหนอย่างไรจึงจะคู่ควรกับการกระทำความผิดนั้นๆ ซึ่งอาจไม่ได้สัดส่วนอย่างเที่ยงตรงแบบการให้ผลของกรรม จะอย่างไรก็ตาม แม้ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน จะสอดคล้องกับหลักการเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธปรัชญา แต่ก็มีข้อสงสัยว่าการลงโทษที่กระทำโดยมนุษย์นั้นกฎหมายควรอนุญาตให้มีโทษประหารชีวิตตามที่ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนยอมรับหรือไม่ พุทธปรัชญามีหลักความคิดอยู่อย่างหนึ่งที่อาจตีความได้ว่าไม่สนับสนุนการมีโทษประหารชีวิต นั่นคือ หลักสิทธิในการมีชีวิต พุทธปรัชญาถือว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิในการมีชีวิต มีสิทธิความเป็นเจ้าชีวิตของตนเองที่คนอื่นจะละเมิดไม่ได้ในทุกกรณี หากละเมิดโดยการฆ่าหรือประหาร ก็ถือว่าผิดศีลธรรม ซึ่งไม่ควรกระทำ (Somporn Promta, 2017) การยอมรับโทษประหารชีวิตตามที่ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนนั้นจึงเท่ากับการยอมรับการละเมิดสิทธิในการมีชีวิตของบุคคลที่เป็นอาชญากรว่าเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้อีก

ว่าการละเมิดสิทธินั้นจะนำไปสู่ความยุติธรรมตามสัดส่วนแก่ความผิดหรือเหมาะสมกับความผิด นั้นหมายความว่าทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนถือว่าความยุติธรรมสำคัญกว่าสิทธิในการมีชีวิตของปัจเจกบุคคล พุทธปรัชญาถือว่าการละเมิดสิทธิในการมีชีวิตของบุคคลโดยการฆ่าทุกกรณีเป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรม (พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, 2560) จึงเกิดคำถามว่าการลงโทษประหารชีวิตอันถือเป็นการละเมิดสิทธิในการมีชีวิตของอาชญากรนั้นเป็นสิ่งที่รัฐควรอนุญาตให้มีได้หรือไม่ ในกรณีนี้พุทธปรัชญาเห็นว่า ถ้าเราเจอยอมอนุญาตให้มีโทษประหารชีวิตอาชญากรที่ก่ออาชญากรรมร้ายแรงมากได้ เราก็คงต้องยอมรับด้วยว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินลงโทษประหารชีวิตอาชญากรนั้นไม่สามารถเป็นอิสระจากบาปที่จะต้องมีความรับผิดชอบทางศีลธรรมได้ จะอย่างไรก็ตาม สมภาร พรหมทานักวิชาการทางด้านพุทธปรัชญา เห็นว่า ถ้าเรายอมรับว่าสิทธิในการมีชีวิตของบุคคลเป็นสิทธิแบบไม่มีเงื่อนไขที่บุคคลอื่นจะละเมิดไม่ได้ในทุกกรณี ก็ย่อมสามารถทำได้ นั้นหมายความว่าโทษประหารชีวิตอาจเป็นไปได้ เพราะเป็นการละเมิดสิทธิในการมีชีวิตของมนุษย์ ซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติ เราไม่ได้สร้างมนุษย์ แต่ธรรมชาติสร้าง ดังนั้นมองในแง่ศีลธรรมเราจึงไม่มีความชอบธรรมที่จะฆ่าเขา แต่ถ้าพิจารณาในทางปรัชญาการเมืองก็กล่าวได้ว่าเรามีความชอบธรรมทางกฎหมายที่จะฆ่าคนแบบนี้เพื่อปกป้องชุมชนโดยรวมได้ (Somporn Promta, 2017)

เมื่อพิจารณาทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้งในทัศนะของพุทธปรัชญา พุทธปรัชญาเห็นด้วยว่าการลงโทษมีวัตถุประสงค์ส่วนหนึ่งเพื่อข่มขวัญยับยั้งการกระทำความผิดกฎหมาย ข่มขวัญยับยั้งผู้กระทำความผิดมิให้กระทำความผิดซ้ำอีก และข่มขวัญยับยั้งป้องกันมิให้ผู้อื่นกระทำความผิดตาม ซึ่งปรากฏให้เห็นในเหตุผลหรือวัตถุประสงค์ 10 ประการ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวินัยสำหรับสังฆมณฑล คือ 1) เพื่อความดีงามของสงฆ์ 2) เพื่อความผาสุกของสงฆ์ 3) เพื่อกำราบคนหน้าด้านปราศจากความละอาย 4) เพื่อความผาสุกของผู้มีศีลดีงาม 5) เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดในปัจจุบันแก่หมู่คณะ 6) เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดในอนาคตแก่หมู่คณะ 7) เพื่อสร้างความเลื่อมใสแก่ผู้ที่ยังไม่ได้เลื่อมใสในคณะสงฆ์ 8) เพื่อสร้างความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปสำหรับผู้ที่เลื่อมใสในคณะสงฆ์อยู่แล้ว 9) เพื่อความดำรงมั่นแห่งพระสัทธรรม และ 10) เพื่อส่งเสริมความเป็นระเบียบในหมู่คณะ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), 2564) เหตุผลสิบประการในการบัญญัติวินัยดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของวินัยสงฆ์ ที่อาจแบ่งเป็นสองส่วนด้วยกัน คือ 1) ส่วนที่ว่าด้วยการป้องกันยับยั้งการเกิดผู้อื่นและตนเอง กับ 2) ส่วนที่ว่าด้วยการปกป้องหรือรักษามาตรฐานทางศีลธรรมบางอย่างของสังฆมณฑล ดังนั้น การบัญญัติกฎหมายให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิด นอกจากจะเพื่อรักษาความยุติธรรมและเพื่อป้องกันยับยั้งการละเมิดผู้อื่นและตนเอง ก็เพื่อปกป้องรักษามาตรฐานทางศีลธรรมบางอย่างของสังฆมณฑลด้วย และเมื่อพิจารณาทฤษฎีการลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิดในทัศนะของพุทธปรัชญา พุทธปรัชญาไม่เห็นด้วยกับการลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิดโดยการตัดแขนหรือตัดขาของนักโทษผู้กระทำความผิด เพราะเป็นการละเมิดสิทธิในร่างกายของผู้อื่น แต่ยอมรับการลงโทษจำคุกตลอดชีวิตเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิดได้มากกว่าการอนุญาตให้มีโทษประหารชีวิต เพราะผู้พิพากษาหรือตุลาการจะได้ไม่ต้องรับผิดชอบต่อศีลธรรมอันเกิดจากการตัดสินลงโทษประหารชีวิต ในขณะที่เดียวกับการจำคุกตลอดชีวิตแทนการประหารชีวิตนั้น นักโทษก็ยังมีโอกาสในการสำนึกผิดปรับปรุงพัฒนาตัวเองให้เป็นคนดีได้แม้จะอยู่ในที่คุมขังก็ตาม ซึ่ง

การลงโทษจึงควรมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดนั้นด้วย

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า วัตถุประสงค์ของการลงโทษในทัศนะของพุทธปรัชญานั้นจะอิงอยู่บนหลักความคิดเรื่องความกรุณา คือความรู้สึกสงสารที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งเกิดจากการได้เห็นผู้ตกอยู่ในสภาพความทุกข์ยากแล้วอยากคิดช่วยเหลือให้เขาพ้นจากความทุกข์นั้น พุทธปรัชญามองว่าทั้งนักโทษ อาชญากร ผู้เสียหายที่ถูกกระทำ และผู้ได้รับผลกระทบที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ต่างเป็นผู้มีความทุกข์ทั้งสิ้น ที่เราในฐานะปัจเจกบุคคลและรัฐควรมีส่วนหรือมีบทบาทในการแก้ไขฟื้นฟูให้เขาพ้นจากความทุกข์ตามความเหมาะสมของแต่ละฝ่าย ทั้งนี้ เพื่อสร้างสังคมสันติสุขและสังคมที่ยุติธรรม

พุทธปรัชญานับสนุนทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation)

หลังจากที่ได้อภิปรายถึงข้อโต้แย้งของพุทธปรัชญาที่มีต่อทฤษฎีการลงโทษอื่นๆ แล้ว ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงทฤษฎีการลงโทษในทัศนะของพุทธปรัชญา โดยจะอภิปรายให้เห็นว่า พุทธปรัชญานับสนุนทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน ซึ่งนำไปสู่การที่พุทธปรัชญานับสนุนแนวความคิดเรื่องความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice) โดยผู้เขียนขอยกเหตุผลและหลักฐานสนับสนุนทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูในทัศนะของพุทธปรัชญา ดังต่อไปนี้

(1) เหตุผลประการที่หนึ่ง พุทธปรัชญามองว่า มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพภายในบางอย่างที่หากได้รับการพัฒนาฝึกอบรมตามวิธีการที่ถูกต้องแล้วก็สามารถเป็นพุทธะคือผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบานได้ ทั้งนี้ เพราะมนุษย์ทุกคนทั้งผู้กระทำความผิดและผู้ที่ถูกเป็นเหยื่อมีธรรมชาติของพุทธะเหมือนกัน (จุฬารักษ์ หริรักษ์ธำรง, 2560) หมายความว่า ผู้กระทำความผิดและผู้ที่ถูกเป็นเหยื่อมีศักยภาพในการบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์บุคคลได้เหมือนกัน นั่นคือ ผู้กระทำความผิดสามารถกลับตัวเป็นคนดีได้ ถ้าศาลลงโทษผู้กระทำความผิดถึงขั้นประหารชีวิต เขาก็จะไม่มีโอกาสในการกลับตัวประพฤติตนเป็นคนดี แต่ถ้าศาลให้ออกสาธยายโดยไม่ลงโทษประหารชีวิต เขาก็จะมีโอกาสในการกลับตัวประพฤติตนเป็นคนดีของสังคมได้ ทั้งนี้ เพราะพุทธปรัชญามองว่ามนุษย์ทุกคนสามารถแก้ไขปรับปรุงตนและพัฒนาตนให้เป็นมนุษย์ผู้ประเสริฐได้ ยกตัวอย่างเช่น พระองค์จุฬาลงกรณ์ ก่อนบวชท่านเป็นคนจิตใจดี แต่เพราะได้รับคำแนะนำที่ผิดจากอาจารย์ผู้เข้าใจผิดเพราะหลงเชื่อคำยุยงของศิษย์บางคน จึงได้เที่ยวเร่ร่อนไปเพื่อฆ่าผู้คนมากมาย ทั้งนี้ เพราะทำตามคำแนะนำของอาจารย์ว่าถ้าท่านสามารถฆ่าคนได้หนึ่งพันคน อาจารย์จะยอมสอนวิชาชั้นสูงสุดซึ่งเป็นวิชาสุดท้ายให้ ในระหว่างที่เยาะเย้ยท่านอยู่นั้น โจรองค์จุฬาลงกรณ์ได้มาพบพระพุทธเจ้า ได้ฟังธรรม จึงสำนึกผิดกลับตัวกลับใจ ทูลขอบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา และได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ในที่สุด (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อ 347-352 หน้า 421-433 , มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

เรื่องของพระองค์จุฬาลงกรณ์นี้แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ไม่ได้มีสารัตถะ (essence) ที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด แต่สารัตถะของมนุษย์เป็นสิ่งที่มาทีหลังการเกิด สารัตถะเกิดขึ้นจากการกระทำ กล่าวคือ พระองค์จุฬาลงกรณ์ไม่ได้เป็นคนชั่วมาตั้งแต่เกิด เพราะเดิมที่ท่านเป็นคนจิตใจดี ต่อมาได้ไปเที่ยวฆ่าผู้คนมากมายจึงกลายเป็นคนชั่ว จากนั้นได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วกลับตัวกลับใจเป็นคนดี การที่โจรองค์จุฬาลงกรณ์สามารถกลับตัวกลับใจเป็นคนดีได้ก็เพราะท่านไม่ได้มีสารัตถะแห่งความเป็นคนชั่วที่

Commented [A1]: การนำเสนออย่างชัดเจนได้แก่ทางด้านเหตุผล เป็นแต่เหตุผลเท่านั้น หากให้สมมุติว่าควรนำประเด็นโต้แย้งโดยนักคิดที่นำเสนอประเด็นเรื่องการลงโทษแล้วนำเหตุผลโต้แย้งตามหลักจริยธรรมเชิงสมานฉันท์จะเป็นการเขียนเชิงปรัชญามากขึ้น

Commented [A2R1]: เพิ่มแล้ว

ติดตัวมาตั้งแต่เกิดและเพราะท่านมีธรรมชาติแห่งพุทธะที่อยู่ภายในจิต กล่าวคือท่านมีศักยภาพในการที่จะบรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคลได้ เหมือนกับมนุษย์คนอื่นๆ ดังนั้น ถ้าท่านถูกรัฐลงโทษประหารชีวิต ท่านก็จะไม่มีโอกาสในการพัฒนาตนเองจนเป็นพระอริยบุคคลได้ จะอย่างไรก็ตาม กรณีของพระองค์สิมมาลเถระอาจจะไม่ใช่ตัวอย่างที่ดีในการอ้างเพื่อสนับสนุนการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู เพราะพระองค์สิมมาลเถระไม่ได้ผ่านกระบวนการยุติธรรมของรัฐ ซึ่งอาจมองได้ว่าท่านใช้ศาสนาเป็นที่หลบหนีการลงโทษจากรัฐ รัฐในสมัยนั้นส่วนใหญ่เป็นรัฐโดยเจ้าผู้ปกครอง มีกษัตริย์เป็นองค์รัฐาธิปัตย์ที่มีอำนาจเด็ดขาดทั้งในด้านบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ การวินิจฉัยตัดสินโดยกษัตริย์ถือเป็นที่สุด ผู้ใดจะโต้แย้งคำวินิจฉัยตัดสินของกษัตริย์มิได้ พระองค์สิมมาลเถระเป็นชาวเมืองสาวัตถีแห่งแคว้นโกศล ซึ่งอยู่ในการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศล ดังนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเมื่อทราบข่าวโจรครองกุลิมาล จึงได้พากำลังทหารไปจับตัว พบโจรครองกุลิมาลกำลังอยู่กับพระพุทธเจ้า ซึ่งขณะนั้นท่านได้สำนึกผิดและกลับตัวเป็นคนดีแล้ว พระพุทธเจ้าจึงถามพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า “มหาบพิตร ถ้าพระองค์จะพึงพบองค์สิมมาลผู้เฒ่าและหนุ่มผู้ห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการพูดเท็จ ฉันทดาหารมือเดียว เป็นพรหมจารี มีศีล มีกัลยาณธรรม พระองค์สมควรจะจัดการกับเขาเช่นไร” พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันควรกราบไหว้ ลูกรับ นิมนต์ให้นั่ง หรือเจาะจงนิมนต์ท่านด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร หรือควรจัดการอารักขาคุ้มครองป้องกัน ตามความเหมาะสม” พระเจ้าปเสนทิโกศลรู้สึกประหลาดใจที่พระพุทธเจ้าทรงสามารถควบคุมคนไร้ศีลธรรมและนำสันติสุขมาสู่เขาได้ จึงได้กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ พระผู้มีพระภาคทรงฝึกบุคคลที่ใครๆ ฝึกไม่ได้ ทรงทำบุคคลที่ใครๆ ทำให้สงบไม่ได้ให้สงบได้ ทรงทำบุคคลที่ใครๆ ดับไม่ได้ให้ดับได้ เพราะว่าหม่อมฉันทั้งที่มีอาชญา มีศีลตราอยู่พร้อมก็ไม่สามารถจะฝึกผู้ใดได้ แต่พระผู้มีพระภาคไม่มีอาชญา ไม่มีศีลตราเลย ยังฝึกผู้นั้นได้” จากนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลก็เดินทางกลับหลังจากกราบไหว้พระพุทธเจ้าเป็นที่เรียบร้อยแล้ว (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อ 350-351 หน้า 425-428 , มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ดังนั้น ถ้าพิจารณาในแง่ของระบอบการเมืองการปกครอง จะเห็นได้ว่าพระองค์สิมมาลเถระผ่านการวินิจฉัยตัดสินโดยรัฐแล้ว นั่นคือพระเจ้าปเสนทิโกศลในฐานะกษัตริย์ผู้มีอำนาจเด็ดขาดได้ตัดสินพระทัยในการที่จะไม่ลงโทษพระองค์สิมมาล แม้ว่าพระองค์สิมมาลจะได้เคยฆ่าผู้คนมากมาย เนื่องจากพระเจ้าปเสนทิโกศลมองว่าพระองค์สิมมาลได้สำนึกผิด กลับตัวกลับใจ และประพฤติตนดีอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แล้ว จะอย่างไรก็ตาม ถ้ามองในแง่ของความยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทน ผู้ที่ยึดถือความยุติธรรมแบบนี้อาจจะพิจารณาการตัดสินพระทัยของพระเจ้าปเสนทิโกศลได้ว่าเป็นการตัดสินที่ไม่ยุติธรรม เพราะพระองค์สิมมาลยังไม่ได้รับการลงโทษจากรัฐในลักษณะที่เท่าเทียมกันกับความผิดที่ท่านได้กระทำความผิดไป นั่นคือถ้าจะให้ยุติธรรม พระองค์สิมมาลจะต้องถูกลงโทษประหารชีวิต เพราะท่านได้ฆ่าผู้คนมากมาย กล่าวคือชีวิตจะต้องชดเชยด้วยชีวิตในลักษณะตาต่อตา ฟันต่อฟัน จึงจะถือว่าเป็นการลงโทษที่ยุติธรรม จะอย่างไรก็ตาม ในกรณีของผู้กระทำความผิดที่ได้สำนึกผิดและกลับตัวกลับใจเป็นคนดีแล้วรัฐจะยังต้องการที่จะลงโทษเขาอีกหรือไม่ พระเจ้าปเสนทิโกศลตัดสินพระทัยไม่ลงโทษพระองค์สิมมาล เพราะมองว่าพระองค์สิมมาลได้สำนึกผิดและ

กลับตัวกลับใจประพัตินเป็นคนดีแล้ว มองในแง่นี้จะเห็นได้ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลไม่สนับสนุนการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน แต่สนับสนุนการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

(2) **เหตุผลประการที่สอง** พุทธปรัชญามองว่า คนเรามักจะถูกครอบงำโดยความโลภ ความโกรธ และความหลง แต่เราทุกคนสามารถลดละกิเลสและพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นเป็นบุคคลผู้ประเสริฐได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 37 ข้อ 274-277 หน้า 159-166, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หมายความว่า การที่คนเราทำผิดกฎหมายและศีลธรรมเพราะถูกกิเลสคือความโลภ ความโกรธ และความหลงครอบงำจิตใจ เมื่อคนเรากิเลสครอบงำจิตใจ ทำให้ขาดสติปัญญาในการยับยั้งการกระทำทางกายและทางวาจาของตน เมื่อขาดสติปัญญา ก็เป็นเหตุให้กระทำชั่วทางกาย ด้วยการประทุษร้าย การลักทรัพย์ และการข่มขืน และทำชั่วทางวาจาด้วยการหมิ่นประมาท ซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย จะอย่างไรก็ตาม พุทธปรัชญามองว่ากิเลสที่อยู่ภายในจิตใจของคนเราไม่ใช่สิ่งที่มรรษชาติยังยืนในลักษณะที่สามารถขจัดออกไปจากใจได้ พุทธปรัชญามองว่ากิเลสเป็นสิ่งที่เราสามารถลดละและขจัดออกไปจากใจได้โดยการฝึกหัดขัดเกลาผ่านทางการปฏิบัติธรรมเช่น ไตรสิกขาหรืออริยมรรคมีองค์แปด ดังนั้น พุทธปรัชญาจึงมองว่า คนที่กระทำความผิดกฎหมายและศีลธรรมอันดีงามของสังคมสามารถกลับตัวเป็นคนดีได้ ถ้าได้รับการฝึกอบรมผ่านกระบวนการที่ถูกต้องเหมาะสม

(3) **เหตุผลประการที่สาม** พุทธปรัชญามองว่าการใช้ความรุนแรงไม่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหา แต่การใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ปัญหาจะนำไปสู่การสร้างปัญหาเพิ่มมากขึ้น นั้นหมายความว่า การใช้ความรุนแรงผ่านทางโทษประหารชีวิตและการจำคุก เพื่อข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) และเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิด (Incapacitation) ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ เพราะหากการลงโทษสามารถเตือนผู้กระทำความผิดคนอื่น ๆ เพราะเหตุใดประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่มีการคุมขังเป็นจำนวนมากกว่าประเทศอุตสาหกรรมอื่นๆ จึงมีอัตราการเกิดอาชญากรรมที่สูงเป็นอันดับหนึ่ง (ปาริชาติ โชคเกิด, 2563)

แม้ในจักรกัวัตติสูตรของพุทธศาสนา จะเห็นการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาคือ พระสูตรนี้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างความยุติธรรมทางอาญาและความยุติธรรมทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างความยากจนและความรุนแรง เนื้อหาโดยย่อของพระสูตรนี้มีว่าพระพุทธเจ้ากล่าวถึงเรื่องราวของพระมหากษัตริย์ที่ทรงธรรมในอดีตอันไกลโพ้นซึ่งเป็นคนแรกที่บูชาและยึดมั่นในธรรม ปราชนิได้กล่าวแนะนำพระองค์ไว้ว่า "อย่าให้อาชญากรรมมีอำนาจเหนือราชอาณาจักรของท่าน และสำหรับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ ก็ให้ทรัพย์สิน" ต่อมา พระองค์เริ่มปกครองตามความคิดของตนเอง ทำให้ประชาชนไม่เจริญรุ่งเรืองเหมือนก่อน แม้ว่าจะยังคงรักษาความสงบเรียบร้อยอยู่ได้ แต่พระองค์ก็ไม่ได้ให้ทรัพย์สินแก่คนยากจนด้วยเหตุนี้ จึงทำให้คนจำนวนมากขึ้นกลายเป็นคนยากจน เพราะความยากจนชายคนหนึ่งหยิบฉวยเอาสิ่งของเขาไม่ได้ให้ไปและถูกจับได้ เมื่อกษัตริย์ถามเขาว่าทำไมเขาถึงได้ขโมย เขาบอกว่าเขาไม่มีอะไรเลยเพื่อการดำรงชีวิต กษัตริย์จึงให้ทรัพย์สมบัติแก่เขา และบอกว่ามันเพียงพอสำหรับการทำธุรกิจและเลี้ยงดูครอบครัวของเขาได้ เหตุการณ์แบบเดียวกันนี้เกิดขึ้นกับชายอีกคนหนึ่ง และเมื่อคนอื่นได้ยินเรื่องนี้พวกเขาก็ตัดสินใจที่จะขโมยเพื่อให้พวกเขาได้รับการปฏิบัติแบบเดียวกัน จากนั้นกษัตริย์ก็ตระหนักว่าถ้าพระองค์ยังคงให้ทรัพย์สินกับคนเหล่านี้ การโจรกรรมจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นพระองค์จึงตัดสินใจไม่ให้มีการโจรกรรมครั้งต่อไป โดยการจับโจรมาประหารชีวิต ณ จุดนี้ในเรื่อง ผู้ที่มีแนวความคิดการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) อาจคาดหวังว่าการกระทำของกษัตริย์จะสามารถข่มขู่ยับยั้งไม่ให้ผู้อื่นกระทำความผิดได้ แต่เหตุการณ์กลับเปลี่ยนไปในทิศทางตรงกันข้าม นั่นคือ ผู้คนเริ่มซื้อดาบและเริ่มการโจมตีด้วยการฆ่าผู้คนในหมู่บ้าน เมือง และแคว้นต่างๆ และเข้าไปในทางหลวงเพื่อปล้นฆ่าเหยื่อด้วยการตัดศีรษะ ดังนั้น จากการไม่ให้ทรัพย์สินแก่คนยากจน ความยากจนกลายเป็นเรื่องใหญ่ จากการเติบโตของความยากจนนำไปสู่การลักขโมยสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้เพิ่มมากขึ้น จากการเพิ่มขึ้นของโจรกรรมนำไปสู่การใช้อาวุธเพิ่มมากขึ้น และจากการใช้อาวุธเพิ่มมากขึ้นได้นำสู่การฆ่าฟันชีวิตเพิ่มมากขึ้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อ 91-102 หน้า 67-73, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้น พระสูตรนี้จึงมีความหมายที่สำคัญสำหรับความเข้าใจของเราในเรื่องอาชญากรรมและการลงโทษ ประเด็นแรกคือความยากจนเป็นสาเหตุหลักของพฤติกรรมผิดศีลธรรมเช่นการโจรกรรม ความรุนแรง การกล่าวเท็จ และอื่น ๆ ปัญหาเริ่มต้นขึ้นเมื่อกษัตริย์ไม่แบ่งสรรปันส่วนทรัพย์สินแก่คนยากจนผู้ได้ปกครองในเชิงสงเคราะห์ (มงคลเทียนประเทืองชัย, 2557) นั่นคือเมื่อรัฐละเลยหน้าที่รับผิดชอบในการรักษาสິงที่เรียกว่าความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากร (Distributive Justice) ตามพระสูตรที่มีอิทธิพลนี้ อาชญากรรม ความรุนแรง และการผิดศีลธรรมไม่สามารถแยกออกจากความยุติธรรมหรือความไม่ยุติธรรมของระเบียบทางสังคมได้

(4) **เหตุผลประการที่สี่** การลงโทษในพระวินัยของสงฆ์ไม่มีการลงโทษทางร่างกาย แต่เน้นการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขและให้การศึกษาแก่ผู้กระทำความผิด กล่าวคือ ระบบการลงโทษที่ใช้ในสังคมสงฆ์แสดงให้เห็นว่า ไม่มีการลงโทษทางร่างกาย แต่เน้นการสร้างบรรยากาศที่จะช่วยให้พระภิกษุหรือพระภิกษุณีสำนึกผิดต่อการกระทำของตน (นายประวิทย์ เป็เรืองการ, 2560) การลงโทษหรือนิคมกรรมที่ระบุไว้ในพระวินัยสงฆ์มี 6 วิธี คือ (1) ตัชฌนียกรรม การข่มไว้ด้วยการตำหนิโทษ (2) นิยสกรรม การถอดยศ ทำให้หมดอำนาจหน้าที่ (3) ปัพพาชนียกรรม การขับไล่ออกจากหมู่คณะ ให้สึก (4) ปฏิสารณียกรรม การบังคับให้ขอขมาเมื่อล่วงเกินคฤหัสถ์ (5) อุกเขปนียกรรม การตัดสิทธิ์ที่จะพึงได้บางอย่าง และ (6) ตัสสปปายสิกากรรม การลงโทษหนักกว่าความผิดฐานให้การกลับไปกลับมา (พระมหาอุดม สารเมธี (สารบรรณ), 2546) การลงโทษส่วนใหญ่เหล่านี้เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียกว่าการคุมประพฤติ แนวทางการลงโทษในพระวินัยชี้ให้เห็นว่าถ้าเรามีความต้องการอย่างจริงจังที่จะให้ระบบตุลาการสามารถเยียวยารักษาผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริง เราต้องหาหนทางที่จะหันเหความสนใจจากการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไปสู่การปรับปรุงเจตนาของผู้กระทำความผิด

(5) **เหตุผลประการที่ห้า** พุทธปรัชญามีแนวความคิดการแก้ไขฟื้นฟูผิดต่อเนื่อง ดังที่ปรากฏในอังคุลิมาลสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อ 347-352 หน้า 421-433, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จุดสำคัญของพระสูตรนี้ไม่ใช่เรื่องยากในการที่จะมองเห็น นั่นคือเราจำเป็นต้องเทียบเคียงชะตากรรมของพระองค์คุลิมาลกับสิ่งที่ระบบความยุติธรรมเชิงการแก้แค้นจะทำได้เท่านั้น ความสำคัญของพระสูตรนี้จะเน้นเหตุผลที่พุทธศาสนายอมรับการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อช่วยแก้ไขฟื้นฟูลักษณะนิสัยและปรับปรุงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด จากนั้นก็ไม่มีเหตุผลจำเป็นที่จะลงโทษคนที่ปรับปรุงตนเองได้แล้ว ในพระสูตรไม่มีการพูดถึงการลงโทษว่าเป็นตัวยับยั้งการกระทำความผิด จะอย่างไรก็ตาม กรณีของพระองค์คุลิมาลอาจถูกมองว่าเป็นตัวอย่างเชิงลบ นั่นคือ

อาจถามกันว่าเราสามารถหลบหนีการลงโทษโดยการเป็นภิกษุสงฆ์ได้ พระสูตรนี้ไม่น่าพึงพอใจจากมุมมองความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มากนัก เพราะไม่ได้กล่าวถึงครอบครัวของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของโจรขโมยหรือผลกระทบทางสังคมจากการก่ออาชญากรรมของเขา

จากที่อภิปรายมานี้ สรุปได้ว่า พุทธปรัชญามีทัศนะว่าควรลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ไม่ควรลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน ทั้งนี้ เพราะพุทธปรัชญามีเหตุผลว่า (1) ผู้กระทำความผิดและผู้ตกเป็นเหยื่อมีธรรมชาติของพุทธะเหมือนกัน (2) คนเรามักจะถูกครอบงำโดยความโลภ ความโกรธ และความหลง แต่เราทุกคนสามารถละกิเลสและพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นในทางที่สร้างสรรค์ได้ (3) การใช้ความรุนแรงไม่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหา แต่การใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ปัญหานั้นนำไปสู่การสร้างปัญหาเพิ่มมากขึ้น ดังที่ปรากฏในจกกวัตติสูตร (4) การลงโทษในพระวินัยสงฆ์ไม่มีการลงโทษทางร่างกาย แต่เน้นการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขและให้การศึกษาแก่ผู้กระทำความผิด และ (5) พุทธปรัชญามีแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูมาตลอดต่อเนื่อง ดังที่ปรากฏในอังคิลมาลสูตร

ส่วนในทัศนะของผู้เขียนนั้น เห็นว่าควรใช้การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูซึ่งอยู่บนฐานความคิดเรื่องความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice) ควบคู่ไปกับการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนซึ่งอยู่บนฐานความคิดเรื่องความยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทน (Retributive Justice) เพราะว่าการลงโทษผู้กระทำความผิดในสัดส่วนที่เท่ากันกับความเสียหายที่เหยื่อได้รับ ไม่ได้หมายความว่าความยุติธรรมเสมอไป เพราะต้องพิจารณาถึงเหตุปัจจัยหลายอย่างของผู้กระทำความผิดเช่นความตั้งใจและแรงจูงใจในการกระทำความผิดด้วย เช่น นายเขียวขบถไปชนนายแดงตายโดยไม่มีเจตนา ถ้าจะใช้ความยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทนเป็นหลักในการพิจารณาคัดสินอรรถคดี นายเขียวจะต้องถูกลงโทษประหารชีวิต เพราะการทำให้ผู้อื่นตายจะต้องชดเชยด้วยชีวิตของตนจึงจะถือว่ายุติธรรม คำถามก็คือว่าการลงโทษประหารชีวิตนายเขียวผู้ขบถชนคนตายโดยไม่มีเจตนาเป็นการลงโทษที่ยุติธรรมหรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่าไม่ยุติธรรม เพราะนายเขียวไม่มีเจตนาในการขบถชน ดังนั้น การลงโทษจึงต้องพิจารณาเหตุปัจจัยของการกระทำความผิดให้รอบด้าน นอกจากนี้ การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้พิจารณาถึงว่าการลงโทษนั้นจะมีผลในการป้องกันไม่ให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีกหรือไม่ การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนมิได้ทำให้เกิดผลอะไรกลับมา การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์สุขของสังคม แต่คำนึงถึงความเหมาะสมของโทษกับความผิดที่กระทำเท่านั้น ดังนั้นเมื่อได้ลงโทษผู้กระทำความผิดตามอัตราโทษแล้ว ก็ต้องปล่อยตัวออกมาทั้งๆ ที่ยังเป็นอันตรายต่อสังคมอยู่ และเป็นการยากที่จะวัดขนาดความรุนแรงของโทษกับความผิดว่ามีความเท่าเทียมกันจริงหรือไม่ เพราะในสภาพความเป็นจริงสังคมยังไม่สามารถมีมาตรการใดๆ ที่จะลงโทษให้ได้สัดส่วนกับความผิดอย่างแท้จริงได้ ดังนั้น จึงควรให้ความสำคัญกับการแก้ไขฟื้นฟูเหยื่อผู้กระทำความผิดและผู้ถูกกระทำรวมทั้งผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายตามหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควบคู่ไปกับการความยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทน

บทสรุป

จากที่อภิปรายมานี้ สรุปได้ว่า ในวงการปรัชญาสังคมและอาชญาวิทยา วัตถุประสงค์ของการลงโทษสามารถประมวลสรุปได้เป็น 4 ทฤษฎี ได้แก่ 1) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน ที่ให้ความสำคัญกับความยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทน โดยถือว่าผู้กระทำความผิดต้องได้รับบทลงโทษที่

คู่ควรกับการกระทำความผิดของตน 2) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้ง ที่ให้ความสำคัญกับการข่มขวัญยับยั้งผู้กระทำความผิดไม่ให้กลับมากระทำความผิดซ้ำอีกและข่มขวัญยับยั้งสังคมหรือประชาชนไม่ให้เลียนแบบกระทำความผิดตามจากการได้เห็นผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษที่เหมาะสม 3) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิด ที่ให้ความสำคัญกับการตัดโอกาสผู้กระทำความผิดไม่ให้กลับมากระทำความผิดซ้ำอีกครั้ง และ 4) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ที่ให้ความสำคัญกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบทั้งหมด ซึ่งอิงอยู่กับแนวความคิดเรื่องความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในทฤษฎีการลงโทษ 4 ทฤษฎีนี้ พุทธปรัชญาสนับสนุนทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าทฤษฎีอื่นๆ ไม่สนับสนุนโทษประหารชีวิตตามข้อเสนอของทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิในการมีชีวิตของผู้อื่นและผิดศีลธรรมที่ผู้ตัดสินโทษจะต้องรับผิดชอบทางศีลธรรมด้วย เพราะพุทธปรัชญามองว่าผู้กระทำความผิดและผู้ที่ถูกเป็นเหยื่อมีธรรมชาติของพุทธะเหมือนกัน กล่าวคือมนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการบรรลุธรรมได้ ถ้าศาลลงโทษประหารชีวิตผู้กระทำความผิดในคดีฆ่า เขาก็จะหมดโอกาสในการบรรลุธรรม นั่นคือคนเรานั้นจะถูกครอบงำด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลง แต่ก็สามารถลดละกิเลสและพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นเป็นบุคคลผู้ประเสริฐได้ นอกจากนี้ การลงโทษด้วยความรุนแรงเช่นโทษประหารชีวิตก็ไม่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาคดีได้ แต่จะนำไปสู่การสร้างปัญหาเพิ่มมากขึ้น ดังที่แสดงให้เห็นในจักรกัปปัตตสูตร ในพระวินัยของสงฆ์ก็ไม่มีบทลงโทษทางร่างกาย เพราะวินัยของสงฆ์เน้นการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไข เยียวยา และให้การศึกษากับผู้กระทำความผิด ดังจะเห็นได้จากการแก้ไขฟื้นฟูฆาตกรต่อเนื่องที่ปรากฏในอังคุลิมาลสูตร ดังนั้น พุทธปรัชญาจึงเห็นว่าควรให้ความสำคัญกับการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อแก้ไขฟื้นฟูและเยียวยาให้เขาเป็นคนดีที่จะไม่กลับมาทำความผิดซ้ำอีก และฟื้นฟูเยียวยาผู้เสียหายที่ถูกกระทำทุกฝ่ายให้ได้รับความเป็นธรรมเชิงเศรษฐกิจและสังคม มากกว่าจะมุ่งลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนอย่างเดียว

เอกสารอ้างอิง

- กรกฎ ทองชะโชค. (2561). “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และสันติวิธีของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้”. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน. 138-140.
- คณะวิชาการ (2566). *ประมวลกฎหมายอาญา*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด พิมพ์อักษร.
- จุฑาภักดิ์ หริรักษ์ธารง. (2560). “รูปแบบการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประวิทย์ เป็รื่องการ. (2560). “ความยุติธรรมในการลงโทษทางวินัยในพระคัมภีร์ของพุทธปรัชญาเถรวาท”. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปาริชาติ โชคเกิด. (2563). “ไทยติดอันดับ Top 10 มีผู้ต้องขังล้นคุกมากมาย ไม่แพ้ชาติใดในโลก”. (ระบบออนไลน์). แหล่งที่มา <https://brandinside.asia/most-prisoners-world-top-10-ranking-in-2021/> (3 ธ.ค. 65).

- พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี. (2560). “แนวคิดเรื่องนิรโทษกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 เดือน กันยายน – ธันวาคม. 386-387.
- พระมหาอุดม สารเมธี (สารบรรณ). (2546). “การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีนิติกรรมในพระวินัยปิฎกกับกฎหมายของมหาเถรสมาคม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มงคล เทียนประทีปชัย. (2557). “แนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมในพุทธปรัชญาเถรวาท”. วารสารมนุษยศาสตร์. ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม. 180.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2564). พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. พิมพ์ครั้งที่ 56. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- สิทธิกร ศักดิ์แสง. (2559). “ความผิดอาญาที่ควรนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทชั้นพนักงานสอบสวน”. วารสารสุทธิปริทัศน์. ปีที่ 30 ฉบับที่ 93 มกราคม-มีนาคม. 50-51.
- Bill Keller. (2022). *What's Prison For? Punishment and Rehabilitation in the Age of Mass Incarceration*. New York: Columbia Global.
- Craig Russell. (2007). *Alternatives to prison : Rehabilitation and other programs*. Pennsylvania: Mason Grest.
- David M. Kennedy. (2009). *Deterrence and Crime Prevention*. New York: Routledge.
- David R. Loy. (2000). “How to Reform a Serial Killer: The Buddhist Approach to Restorative Justice”. *Journal of Buddhist Ethics* 7. pp. 145-168.
- Leo Zaibert. (2006). *Punishment and Retribution*. England: Ashgate.
- Matthew C. Altman. (2021). *A Theory of Legal Punishment*. New York: Routledge.
- Michael J. Sandel. (2554). ความยุติธรรม แปลจากเรื่อง JUSTICE: WHAT'S THE RIGHT THING TO DO?. แปลโดย สฤณี อาชวานันทกุล. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ openworlds.
- Somporn Promta. (2017). *Wisdom and Politics: A Political Theory Based on the Integrated Thoughts of Karl Marx, Charles Darwin, and the Buddha*. Bangkok: Wisdom Magazine Publishing House. pp.182-184.
- Thom Brooks. (2014). *Retribution*. New York: Routledge.
- Thom Brooks. (2021). *Punishment: A Critical Introduction*. 2nd edition. New York: Routledge.
- William Spelman. (1994). *Criminal Incapacitation*. New York: Plenum.